

Дарина Пархомчук,

здобувачка вищої освіти

Державний університет «Житомирська політехніка»,

Вадим Слюсар,

доктор філософських наук, доцент

Державний університет «Житомирська політехніка»

СОЦІАЛЬНА ДЕТЕРМІНОВАНІСТЬ ЖІНОЧОЇ РОЛІ У ФІЛОСОФІЇ СИМОНІ ДЕ БОВУАР

За допомогою філософських ідей Симони де Бовуар можна зрозуміти механізми соціального конструювання гендерної ідентичності. У своїй фундаментальній праці «Друга стаття» філософиня доводить, що становище жінки у суспільстві не є наслідком біологічної природи, а зумовлене соціальними, історичними та культурними чинниками. Зокрема, вона стверджувала, що жінкою не народжуються – нею стають, підкреслюючи роль соціалізації у формуванні жіночої ідентичності.

На думку де Бовуар, патріархальне суспільство закріпило за жінкою статус «Іншої» щодо чоловіка – універсального суб'єкта культури й історії. Цей статус визначається через соціальні практики, культурні міфи та інституційні механізми, що обмежують жіночу свободу і формують образ жінки як залежної, емоційної та тілесної істоти. ««Інша» є відмовою, тіло жінки пасивне, а в тоталітарних режимах навіть відбувається відхід від жіночої сексуальності, коли виникає символ образу матері» [2]. Такий підхід акцентує, що жінка втрачає можливість повноцінного самотворення та самореалізації саме через соціальні структури домінування.

Соціальна детермінованість жіночої ролі у концепції де Бовуар проявляється у низці суспільних процесів. Насамперед, це нав'язування

певних моделей поведінки, які підтримуються через виховання, освіту, релігію, мистецтво та наукові дискурси. З дитинства дівчата соціалізуються відповідно до образу «ідеальної жінки», яка має прагнути шлюбної реалізації, материнства та служіння іншим. Такі очікування формують у жінок з раннього віку відчуття обмеженості власних можливостей і залежності від зовнішніх оцінок.

У «Другій статі» де Бовуар аналізує інститут шлюбу як механізм, що закріплює підпорядковане становище жінки у суспільстві. Вона зазначає, що шлюб часто є єдиним соціально прийнятним шляхом для жінки забезпечити своє існування, що призводить до її економічної та соціальної залежності від чоловіка. Де Бовуар критикує традиційне уявлення про шлюб як про природний союз, підкреслюючи, що він часто слугує засобом контролю над жіночою сексуальністю та репродуктивною функцією. Вона вважає, що справжня свобода жінки можлива лише за умови відмови від нав'язаних соціальних ролей і стереотипів.

Де Бовуар також показує, що суспільство не лише визначає, ким має бути жінка, але й створює бар'єри для її виходу за межі нав'язаних ролей. Жінка, яка прагне стати суб'єктом, тобто активно формувати власне буття, стикається із суспільним осудом або відчуженням: «Ще з дитинства дівчинку здебільшого орієнтують на традиційні патріархальні цінності. Ці орієнтації зовсім не безневинні. Комплекс неповноцінності у порівнянні з братами, яких батьки, вихователі готують до якихось значніших ролей у світі, дуже часто приводить до того, що дівчатка відстають у навчанні, у фаховому становленні, втрачають інтерес до широкого зовнішнього світу, звикнувши виконувати дрібні хатні обов'язки» [1, с.13]. Таким чином вибір жінки стає постійною боротьбою проти зовнішніх обмежень.

Материнство, за де Бовуар, є ще одним прикладом соціально детермінованої ролі жінки. Вона описує вагітність і материнство як досвід, що викликає суперечливі почуття: з одного боку, це може бути джерелом

радості та самореалізації, з іншого боку призводити до втрати особистої свободи та ідентичності. «Чоловік, якщо порівняти його з жінкою, перебуває у безумовно привілейованому становищі. Статеве життя чоловіка не суперечить особистому існуванню. Воно проходить послідовно, без криз і загалом без ускладнення. Пересічно жінки живуть довше, ніж чоловіки, але вони частіше хворіють, у їхньому житті бувають численні періоди, коли вони не можуть належати самі собі» [1, с. 54]. Філософія підкреслює, що суспільство романтизує материнство, ігноруючи реальні труднощі та обмеження, з якими стикаються жінки.

Водночас науковиця у своїй філософії спирається на екзистенціалізм, підкреслюючи важливість особистого вибору та відповідальності. Вона вважає, що жінка повинна сама визначати свою сутність, відмовляючись від нав'язаних ролей та очікувань. Це передбачає активну участь у суспільному житті, самореалізацію та прагнення до трансценденції – виходу за межі заданих умов існування. «Симона де Бовуар розглядає як проблему реалізації жінкою свого власного проекту через ідею трансценденції та трансценденційну позицію. Ця ідея передбачає «перевищення особистістю меж свого наявного буття, яке зводить її до простої об'єктивної детермінації, перетворюючи в об'єкт», чому заважає чоловік, який намагається перетворити жінку в «об'єкт споживання»» [3, с.192].

Отже, філософія Симони де Бовуар дає глибоке розуміння того, як соціальні інститути, культурні наративи та виховання формують гендерну ідентичність жінки. Її концепція «Іншої» допомагає зрозуміти, яким чином жінка опиняється у підпорядкованому становищі не через біологічну природу, а через вплив патріархальних структур. Зокрема, за допомогою аналізу шлюбних стосунків, материнства та соціалізації де Бовуар показує, як суспільство обмежує жіночу свободу. Водночас вона стверджує що

справжнє визволення можливе лише завдяки особистому вибору, відповідальності та прагненню до самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бовуар С. де. Друга стаття : У 2 т. [пер. с франц. Н. Воробйової, П. Воробйова]. Київ: Основи, 1994. Т. 1. 392 с.
2. Павловська О. В., Шкіль Л. Л. Екзистенціалістський фемінізм Сімони Де Бовуар. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. 2022. № 1 (35).
3. Слюсар В. Феномен свободи в культурній самореалізації особистості: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 256 с.
4. Слюсар В. Постмодерністський фемінізм про детермінацію самореалізації особистості. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна*. 2003. № 598. С. 153 – 156.